

ARGUMENTAČNÉ LÍNIE A ÚROVNE PRESVEDČENIA V PROSPECH EXISTENCIE BOHA

Ján Letz

Abstrakt. Autor skúma hlavné argumentačné línie v prospech existencie Boha, a to *a posteriori* aj *a priori* odôvodnenia. Ukazuje, že najvyššie presvedčenie môžeme dosiahnuť kombináciou rôznych úrovní, od racionálno-vedeckej, filozoficko-metafyzickú a existencionálne-osobnú až k religióznej. Ďalej ukazuje, že čím viac je presvedčenie informované a komplexné, tým viac sa otvára horizont mystiky. Vzťahuje sa to na základné práce argumentačných línií *a priori* a *a posteriori*, ktoré vďaka ich vnútornému spojeniu môžu presvedčivo prekonať argumentačný skok od relatívnej úrovne vertikálnej transcencie k absolútnej.

Abstract. **Argumentation lines and levels in favour of the existence of God.** The author examines the main lines of argumentation in favour of the existence of God, both *a posteriori* lines and lines of *a priori* reasoning. It shows that the highest conviction be achieved by connection of different levels of conviction, from the rational-scientific, philosophic-metaphysical through and existential-personal to the religious level. He further shows that the more is conviction informed and complex, the more is opening up a horizon of mystery. It refers to the groundwork of *a priori* and *a posteriori* argumentation lines, which, thanks to their internal linking can be convincingly overcome argumentative leap from the relative level of vertical transcendation up to the absolute one.

V našej štúdií pristúpime k úlohe argumentácie v prospech existencie Boha (ďalej len „argumentácie“) tak, že budeme mať v prvom rade na zreteli výsledok, cieľ tejto argumentácie a ten bližšie charakterizujeme ako úroveň presvedčenia. Pôjdeme nám teda o to, ukázať, k akým úrovniam presvedčenia sa dá dospieť jednotlivými typmi či konkrétnymi cestami argumentácie. Argumenty tu chápeme ako operácie mysle (tzv. argumentovanie), ktoré vedú od domnienky o nejakej pravde k presvedčeniu o nej. V našom prípade argumenty v prospech existencie Boha sú operáciami mysle, ktorými sa dospieva od predpokladu existencie Boha k určitej istote jeho existencie, teda k presvedčeniu o nej. Presvedčenie tu chápeme ako súhlas našej mysle s tým, že Boh existuje, inými slovami, ako súhlas našej mysle s existenciou Boha, ktorá bola poznaná ako pravdivá.

Úrovně presvedčenia v prospech existencie Boha

Z teoreticko-poznávacieho hľadiska každé presvedčenie je založené na rozumovo zdôvodnenej istote. Toto presvedčenie však môže mať rozličné istotové úrovne, podľa toho, či je založené na istote vedy, filozofie alebo teológie vychádzajúcej z Božieho zjavenia. Tak – na prvej úrovni – „presvedčenie“ o existencii Boha dosiahnuté vedeckým poznaním ne-

dospieva vôbec k istote, ale nanajvýš len k pravdepodobnosti. V zmysle neho sa existencia Boha ukazuje ako najpravdepodobnejšia a veľmi užitočná hypotéza. Na rozdiel od toho - na druhej úrovni - presvedčenie dosiahnuté na základe filozofického poznania, opierajúce sa o vyššie rozumové a metafyzické poznanie, už vedie k určitej základnej rozumovej istote, no samo osebe ešte nepostačí na to, aby sa človek s ním stotožnil, t. j. aby jeho myseľ - a nielen ona, ale aj vôľa a celý človek - k nemu plne prilhla. Myslenie takéhoto filozofa zvyčajne osciluje od presvedčenia o existencii Boha k pochybovaniu o nej, až jej neuznaniu. Na ďalšej, tretej úrovni, filozoficky poznávajúci človek, uplatňujúci predovšetkým existenciálne, personálne a iné formy angažovaného poznávania, dosiahne presvedčenie o existencii Boha vyššej istoty, ktorú nazývame existenciálnou istotou. V ňom celou svojou myslou i existenciou bez výhrad prilne k pravde o existencii Boha, ktorá už nie je preň len pravdou ako takou, pravdou pre všetkých, no osobitne pravdou pre neho samého. Existenciálna istotová úroveň takéhoto presvedčenia má už charakter viery, ktorú budeme nazývať filozofickou vierou. Človek prisviedčajúci existencii Boha na úrovni filozofickej viery už nemôže o Bohu pochybovať bez toho, aby tým neutrpeľ celá jeho existencia. Negácia existencie Boha z tejto úrovne vedie k negácii jeho identity a k deštrukcii duchovnej osobnosti. A konečne, na štvrtej úrovni, človek dospieva k presvedčeniu nie na základe svojho poznávania, ale na základe slobodného prijatia ponuky Boha. Boh sám sa mu daríva svojou existenciou, ktorá nekonečne presahuje existenciu tohto a každého človeka. Je to zázrak Božej kenózie, Božieho sebazdelenia pre človeka. V ďalšom nebudeme bližšie o tejto úrovni presvedčenia hovoriť a toto presvedčenie nazveme ako náboženskú vieru, ktorá je presvedčením s najvyššou možnou úrovňou existenciálnej istoty. Pravda, človek môže aj svoju náboženskú vieru rozviklať, dokonca aj stratiť, čo môže viesť k ešte väčším deformáciám jeho duchovnosti i celej existencie. Dôležité je si uvedomiť, že tieto štyri úrovne presvedčenia Boha sa nijako nevyučujú, ba naopak, sú osobitým spôsobom navzájom komplementárne. Pritom prvé tri presvedčenia sú síce veľmi potrebné, ale nie nevyhnutné na to, aby človek bol obdarovaný Bohom a dospel k náboženskej viere.¹

Nerozlišovanie, či stotožňovanie týchto úrovní presvedčenia vedie k vážnym omylom, ktoré pretrvávajú aj v súčasnej diskusii o argumentovaní v prospech existencie Boha, ako aj v otázke vzťahu medzi vedou a vierou.

---

¹ K tomu ešte treba dodať dôležitú poznámku. V našej úvahe sme zámerné neuvažovali ďalšie obsahové prvky v otázke Boha, ktoré vypovedajú nie len o tom, že Boh existuje, ale aj ako existuje. Túto bytnosť „Boha“ možno v prvom priblížení v prípade argumentácie v prospech jeho existencie neuvažovať. Budeme mať však stále na zreteli zásadu, že argumentácie nám otvárajú priestor pre poznanie bytnosti Boha, a to, čím táto argumentácia smeruje k vyššej istotovej úrovni presvedčenia, tým je tento obsah bohatší sa pre nás významnejší.

Teoreticky rozoznávame 15 možných kombinácií úrovní presvedčenia a stručne si ich tu rozeberieme.

1. *Uznávame len jednu úroveň presvedčenia zo štyroch úrovní (singularistické postoje); môžu nastať štyri prípady:*

- a) Keď uznávame len prvú úroveň presvedčenia sklzávame do racionalizmu, scientizmu a probabilizmu, a platnosť presvedčenia podmieňujeme platnosťou vedeckej teórie, na ktorú sa toto presvedčenie vzťahuje. Tak napríklad v prípade pravdy o existencii Boha argumentácie dospievajú k záveru, že môžeme na základe rozumu nanajvýš tvrdiť, že zo všetkých teórií o existencii Boha je najviac pravdepodobná tá, že Boh existuje. Prípadne aj to, že čím bude naše vedecké poznanie obsiahlejšie a hlbšie, tým s väčšou pravdepodobnosťou to budeme môcť tvrdiť. No nikdy to nebudeme môcť tvrdiť s istotou.
- b) Keď sklzneme len na druhú úroveň presvedčenia a na základe akceptovania iba filozoficko-metafyzického presvedčenia sa dopúšťame dvoch veľkých jednostranností: jednak v tom, že nerešpektujeme alebo zľahčujeme poznatkové východiská vedy, a jednak v tom, že neuznávame, alebo dokonca bagatelizujeme ich prínos pre novú kvalitu, najmä spoločenskú presvedčivosť náboženskej viery. Toto vedie k neprípustnému intelektualistickému filozofizmu.
- c) Keď sklzneme iba na tretiu úroveň presvedčenia dosiahnutú len na základe existenciálno-personálneho poznania. V tomto prípade podceníme význam racionálneho myslenia i význam náboženskej viery. To vedie k neprípustnému existenciálnemu filozofizmu.
- d) Keď sklzneme len na štvrtú úroveň presvedčenia a absolutizujeme význam náboženskej viery pre dosiahnutie istého presvedčenia o existencii Boha a dostávame sa do mylného názoru, že nepotrebujeme na to ani vedecký, ani filozofický predstupieň. Tento postoj vedie k náboženskému fideizmu.

2. *Uznávame dve úrovne presvedčenia zo štyroch (dualistické postoje):*

- a) Keď uznávame len prvú a druhú úroveň presvedčenia, t. j. vedec-kú a filozoficko-metafyzickú, sklzneme do vedecko-metafyzického dualistického postoja, teda do laickej nenáboženskej jednostrannosti, v ktorej sa neuznáva význam náboženstva pre potvrdenie a porozumenie existencie Boha, teda predpokladá sa, že náboženstvo nie je nijakým prínosom v otázke Boha; rovnako sa neuvažuje existenciálno-filozofická istota.
- b) Keď uznávame len prvú a tretiu úroveň presvedčenia, t. j. vedeckú a existenciálno-filozofickú. V tomto prípade presvedčeniu dávame len filozoficko-existenciálny základ a vypomáhame si vedeckými argumentmi.
- c) Keď uznávame len prvú a štvrtú úroveň presvedčenia, t. j. vedec-kú a náboženskú, dostaneme sa do scientisticko-náboženského

dualistického postoja, v ktorom vedecky podložené presvedčenie musí byť fundované iba náboženským presvedčením či vierou. Takýto postoj sa nedá obhájiť najmä pred tými, ktorí neuznávajú náboženské presvedčenie.

- d) Keď uznávame len druhú a tretiu úroveň presvedčenia, t. j. metafyzicko-filozofickú a existenciálno-filozofickú. V takomto postoji istotový základ presvedčenia nespoluuvytvárame na vedeckom a náboženskom postoji, čo rozhodne nepostačuje.
- e) Keď uznávame len druhú a štvrtú úroveň presvedčenia, t. j. metafyzicko-filozofickú a náboženskú; takto sklzneme do metafyzicko-náboženského dualistického postoja, v ktorom nedokážeme existenciu Boha a jej porozumenie obhájiť v súčasnom vedeckom svete, keďže samotné filozofické a náboženské argumenty v ňom sú ťažko obhájitelné.
- f) Keď uznávame len tretiu a štvrtú úroveň presvedčenia, t. j. existenciálno-filozofického a náboženského. V tomto prípade sa za existenciu Boha neargumentuje racionálnou vedeckou a metafyzickou cestou, a sklzá sa do subjektivismu.

3. Uznávame tri úrovne presvedčenia zo štyroch úrovní (trialistický postoj):

- a) Keď uznávame prvú, druhú a tretiu úroveň presvedčenia, t. j. vedeckú, filozoficko-metafyzickú a existenciálno-filozofickú. V tomto prípade argumentácia napriek jej myšlienkovej komplexnosti sa neotvára náboženskému presvedčeniu a ostáva len na úrovni filozofickej viery dopĺňanej vedeckými argumentmi.
- b) Keď uznávame prvú, druhú a štvrtú úroveň, t. j. vedeckú, filozoficko-metafyzickú a náboženskú. Ide o tradičný postoj, v ktorom sa hneď od filozoficko-metafyzického presvedčenia prechádza k náboženskej viere. Chýba v ňom filozoficko-existenciálne a filozoficko-personálne sprostredkovanie.
- c) Keď uznávame prvú, tretiu a štvrtú úroveň presvedčenia, t. j. vedeckú, existenciálno-filozofickú a náboženskú. Ide v súčasnosti o pomerne častý postoj, v ktorom sa prejavuje snaha o vylúčenie filozoficko-metafyzickej argumentácie a objektivita vyplývajúca z tejto argumentácie sa nahrádza len vedeckou objektivitou, ktorá však je vždy budovaná na pravdepodobnej istote.
- d) Keď uznávame druhú, tretiu a štvrtú úroveň, t. j. filozoficko-metafyzickú, existenciálno-filozofickú a náboženskú. V tomto prípade absentujú relevantné argumentácie vychádzajúce najmä z najnovších poznatkov vedy.

4. Uznávame všetky štyri úrovne presvedčenia (kvadrailistický postoj):

– 6 –

Táto posledná alternatíva je naozaj univerzalistická a je jedine správna, lebo berie do úvahy všetky aspekty problému. Vyznačuje sa jednotným gnozeologickým východiskom spoločným pre dosiahnutie

všetkých štyroch úrovni presvedčenia. Za primárnu považuje skúsenosť prevzatú z tradície Západu, a to je jednak vonkajšia skúsenosť, vychádzajúca zo zmyslových údajov, no konzekventne vyjadrenú až v metafyzickom prístupe, spracovanú predovšetkým na základe tomistickej tradície, a jednak vnútorná skúsenosť, rovnako vlastná tejto tradícii, ktorá poukazuje na existenciálny a personálny rozmer človeka. Toto rozšírené východisko zdôrazňoval aj bl. Ján Pavol II. [4, s. 61]. I my zastávame stanovisko, že východisková skúsenosť pri vedení argumentácie v prospech existencie Boha má byť rozšírená o existenciálno-personálny rozmer. Má ísť teda o tzv. integrálnu skúsenosť, ktorá nemá len rozmer racionálny, metafyzický, ale aj personálny a existenciálny, vďaka tomu je tiež otvorená prijatiu Božieho zjavenia. Z takto profilovanej skúsenosti vychádza z veľkej časti tradícia Západu, osobitne tradícia židovská a kresťanská.

Úrovne presvedčenia v poznaní Boha nás - i keby išlo len o poznanie jeho existencie - poučujú tiež o tom, že každá takáto úroveň je nepostačiteľná a odvoláva sa na vyššiu úroveň, až metaúroveň presvedčenia. To človeka oprávňuje k tomu, aby svoje presvedčenie na každej úrovni fundoval vierou. Najmä v otázke existencie Boha, ako aj v otázke poznania tajomného obsahu Boha, je zásadne dôležité si uvedomiť, že neexistuje nijaké čisto racionálne „viem, že Boh existuje“, ale toto vedenie vo svojom skrytom základe sa vždy opiera o určitú vieru primeranú tomuto vedeniu, teda o „verím, že viem, že Boh existuje“. Ba čím sa dostávame na vyššiu a komplexnejšiu úroveň presvedčenia o jeho existencii, tým sa pre nás otvára ešte tajomnejšia metaúroveň, ktorá nás oprávňuje k ešte hlbšej a pevnejšej viere. Preto filozofické presvedčenia v prospech existencie Boha nemajú za cieľ len relatívne uspokojiť nároky našej mysle, a tým tiež potvrdiť našu dôstojnosť inteligentných osôb, ale aj ešte väčšmi nám otvoriť horizont Božieho tajomstva.

Argumentačné línie v prospech existencie Boha

Uvedené tri úrovne presvedčenia vyplývajú z troch línií argumentácie v prospech existencie Boha, a to:

- a) *Línia vedecko-racionálnej argumentácie*, ktorá sa ubera v intenciách súčasných poznatkov vied. Ňou sa otvára existencia Boha ako najpravdepodobnejšia hypotéza.
- b) *Línia filozofickej argumentácie prvého stupňa (inteligibilno-metafyzickej)*, uplatňovaná najmä v rámci tradičných a súčasných metafyzík, metodologicky zdokonaľovaných a spresňovaných výdobytkami súčasnej logiky, hermeneutiky a fenomenológie. Ňou sa dospieva k presvedčeniu o existencii Boha ako rozumovo-inteligibilnej istote, ku ktorej môže dospieť každý do určitej miery kultivovaný a nepredpojatý ľudský rozum.
- c) *Línia filozofickej argumentácie druhého stupňa (existenciálno-personálnej)*, vychádzajúcej z prevažne vnútornej skúsenosti kultu-

vovaných osobností a ľudských spoločností, opierajúcich sa o ich personálnu, dialogickú, existenciálnu i duchovnú skúsenosť, ktorou sa dospieva nielen k rozumovo istému, ale aj existenciálne a subjektovo istému presvedčeniu o existencii Boha, ktoré je presvedčením z filozofickej viery. Toto existenciálne angažované a personálne prehlbené presvedčenie môže poslúžiť ako vhodný predstupeň presvedčenia o existencii Boha z náboženskej viery. V presvedčení o existencii Boha z náboženskej viery sa na rozdiel od predchádzajúcich presvedčení uplatňuje absolútny istotový nárok, vysoko prevyšujúci relatívnosť ľudského rozumu.

Všetky tri úrovne presvedčenia sú pre človeka nevyhnutné. Ľudskú existenciu na tomto svete, prejavujúcu sa v rozmanitých oblastiach, totiž nemožno plnohodnotne zvládnuť len náboženskou, pre nás kresťanov najmä evanjeliovou vierou. Požaduje sa integrácia náboženskej viery v existenciu Boha a vôbec viery ako takej do samotnej sekulárnej činnosti a zodpovednosti všetkých ľudí, osobitne kresťanov, a to na základe ich vecného poznania, skúsenosti, úsudku a profesionálnej kompetencie [8, s. 201]. Pre túto úlohu sú nevyhnutné tak presvedčenie z filozofickej viery, ako aj presvedčenie na základe vedy.

V reálnom človeku sa zlievajú všetky tieto úrovne presvedčenia do jediného celku. V tomto zmysle povaha a hĺbka istoty presvedčenia o existencii Boha je u každej kultivovanej osobnosti (vedca, umelca, filozofa, teológa a pod.) výsledkom jedinečnej synkrécie všetkých štyroch úrovní presvedčení.

Vedení týmto predporozumením teraz priblížime hlavné argumentačné línie v prospech existencie Boha. Nebudem tu podrobnejšie hovoriť o jednotlivých argumentoch.

Na základe viac ako tisícročnej filozofickej tradície sa vyprofilovali tri argumentačné línie v prospech existencie Boha:

1. *Línia kozmologických argumentov*, ktorá vychádza z podmienosti skúsenostne poznateľného súcna a sputuje sa na nepodmiennosť a nevyhnutnosť prvého, najvyššieho dôvodu. Pomocou pravdy o existencii Boha sa v nich odpovedá na základnú metafyzickú otázku: Prečo je bytie, a nie nič?
2. *Línia teleologických argumentov*, ktorá vychádza z poriadku a účelnosti prírodného súcna a sputuje sa na existenciu rozumu, ktorý je toho dôvodom. Pomocou pravdy o existencii Boha ako inteligentnej bytosti odpovedá na otázku: Prečo je primárny kozmos, a nie chaos?

Obe tieto argumentačné línie vychádzajú z reálnej existencie a kognitívnej dostupnosti prírodného súcna, v jeho jednotlivosti a v ľubovoľnom celku [1, s. 274 – 276].

3. *Línia antropologických argumentov*, ktorá vychádza z faktu existencie človeka a všima si pritom predovšetkým jeho bytie, myslenie, konanie, ako aj celý jeho život. Na základe vonkajšej empirickej, ako

aj vnútornej skúsenosti zisťuje presah, čiže transcendovanie všetkého, čo je človeku vlastné (myslenie, konanie, bytie, život ako celok). Tým odpovedá na otázku: prečo je človeku väčšmi vlastná transcendencia ako imanencia?

Teraz bližšie rozvedieme jednotlivé argumentačné línie.

Kozmologická argumentačná línia vychádza z riešenia tohto základného problému: To, čo je podmienené, nemôže mať v konečnom dôsledku dôvod v niečom podmienenom, a preto predpokladá niečo, čo je nepodmienené. Analogicky môžeme nahradiť dvojicu podmienené/nepodmienené dvojicami kontingentné/nevyhnutné, relatívne/absolútne, konečné/nekonečné, časné/večné, imanentné/ transcendentné a pod.

Argumenty uplatňované v tejto línii majú ontologický základ; vychádzajú z týchto ontologických diferencií:

- *podstaty a prípadku*: Na tejto diferencii sa zakladá Aristotelov argument z pohybu: Existuje pohyb. To, čo sa pohybuje je hýbané od druhého; musí teda existovať prvý, ktorý je nehybný pohybujúci;
- *látky a formy*: Na tejto diferencii sa zakladá argument z kontingentnosti: Existuje súcno, ktoré vniká a zaniká. Čo takto existuje, môže existovať v konečnom dôsledku len vďaka takej príčine, ktorá nie je účinkom, ktorá je príčinou seba samej a je nevyhnutná;
- *existencie a esencie*: Na tejto diferencii sa zakladá argument z konečnosti sv. Tomáša Akvinského a sv. Jána Dunsca Scota: Existuje konečné súcno. Konečné vzhľadom na svoje bytie a konečnosť vyžaduje nejakú príčinu. V konečnom dôsledku musí existovať také „súcno“, ktoré je dôvodom bytia a konečnosti každého konečného súcna.

Teleologická argumentačná línia vychádza z toho, že každý poriadok či každá účelovosť vo svete prírodných súcien nemá dostačujúci dôvod v týchto súcnoch, lebo tento poriadok a účelnosť sú v nich len relatívne, ale má dôvod v niečom, v ktorom je absolútny poriadok a účelnosť. Príroda je určovaná prírodnými cieľmi (účelmi), ktoré majú rozumový základ a svojou rozumovosťou presahujú rozumovosť každého prírodného súcna. A takýmto základom môže byť len Boh.

Prírodné súcno je samo osebe konštituované teleologicky. Entelechia živého súcna zabezpečuje rozvinutie, ktoré mu zodpovedá. Súčinnosť prírodných súcien ukazuje, že sú súčasťou poriadku, ktorý siaha až po kozmické rozmery. Rozumovo teleologický poriadok prírodných súcien nemožno vysvetliť z nich samých, ale dožaduje sa reálnej existencie absolútnej účelovej príčiny, ktorá je za existenciou týchto prírodných súcien. Musí teda existovať najvyššia a absolútna inteligencia, ktorá je za každým prírodným súcnom a umožňuje v prírode existenciu i koexistenciu kozmosu i chaosu, no ktorá práve cez kozmos poukazuje na najvyšší poriadok v tejto absolútnej inteligencii.

Kozmologické a teleologické argumenty poukazujú na to, že:

- Boh ako nehybný hýbateľ je nad každou formou pohybu prírodných súcien,
- existuje nevyhnutne, zo seba a nepotrebuje k svojej existencii nič iné,
- je nekonečným bytím, a to nie v zmysle jeho rozsiahlosti, ale jeho hĺbky, kvality,
- ako zdroj všetkého poriadku a harmónie má charakter najvyššej inteligencie, teda je najvyššou absolútnou a nekonečnou bytosťou.

Antropologická argumentačná línia vychádza z faktu existencie človeka a všima si pritom predovšetkým jeho bytie, myslenie, konanie, ako aj celý jeho život. Zisťuje na základe vonkajšej empirickej, ako aj vnútornej skúsenosti presah, čiže transcendovalie všetkého, čo je človeku vlastné (myslenie, konanie, bytie, život ako celok). Túto argumentačnú líniu rozpracovali v 20. storočí transcendentálni tomisti, no najmä Maurice Blondel. Vychádza z týchto zistení:

- *V našom myslení je viac ako naše aktuálne myslenie:* Každý myšlienkový úkon, každý poznatok predznamenáva nejakú ďalšiu skutočnosť, uvádza do hry iné, vyššie schopnosti ako tie, z ktorých sa zdalo, že jedine pôvodne pochádza. Teda reflexia je nejako obsiahnutá v percepcii, rozum v reflexii, afirmácia nekonečného v konečnom rozume. Pre myslenie je teda príznačné to, že neostáva len v sebe, neuzatvára sa a nepovažuje sa za niečo definitívne, ale sa presahuje. Platí to však pre naozaj životné myslenie, a nie pre myslenie neživotné, ktoré sa uzatvára do seba, upevňuje sa vo formulách, ktoré považuje za definitívne [3, s. 171 - 176; 4, s. 285].
- *V našom bytí je viac ako naše bytie:* Z každodennej skúsenosti vieme, že sme bytosti kontingentné, ktoré nemajú samé v sebe dostatočujúci dôvod svojej existencie, no na druhej strane sme bytosti v ustavičnom dianí a sebahpresahovaní. Táto situácia je možná len vďaka tomu, že máme hlboké povedomie svojej nedostatočnosti, ktoré pochádza z našej bytostnej účasti na absolútnej a dokonalej realite [5, s. 165n, s. 172n].
- *V našom konaní je viac ako naše konanie:* Vo všetkom, čo chceme a konáme, je prítomné to, čo chce a koná tak, že je nadradené tomu, čo je chcené a konané. Inými slovami, naša chcejúca vôľa, implicitne prítomná v našej chcenej vôli, siaha vždy za našu chcenú vôľu, a to silou jej prirodzeného, univerzálneho, neprekoneateľného vzmachu, ktorý nemôžeme vyvinúť sami zo seba, pretože on sám nás konštituuje. Tento nás presahujúci vzmach je transcendentálnou podmienkou možnosti všetkého nášho chcenia a konania [6, s. 338, 371].
- Tieto parciálne argumenty môžeme zhrnúť do jedného argumentu takto: *V samotnej imanencii nášho života sa všade ukazuje nevyhnutný presah, transcendencia, poukazujúca na existenciu Transcendencie samej.* Môžeme to interpretovať aj tak, že v nás spočíva

niečo, čo nie sme my, čo sa ako nejaká priepasť od nás oddeľuje, no bez čoho sa nemôžeme sami seba vysvetliť a zdôvodniť. A to je to, čo človek nazýva Boh. Spomeňme si tu na sv. Augustína: *Deus superior summo meo, Deus interior intimo meo* – Boh vyšší ako to, čo je najvyššie vo mne, Boh mne vnútornejší ako to, čo je najvnútornejšie vo mne.

Pri tejto argumentácii na rozdiel od klasickej argumentácie sa:

- vychádza primárne z človeka, a to z človeka ako celku, z jeho interiority i exteriority;
- neuzatvára z kontingentného na nevyhnutné – resp. z podmieneného na nepodmienené, z relatívneho na absolútne, z konečného na nekonečné, z časného na večné, z imanentného na transcendentné a pod. – ako na viac-menej vonkajší cieľ, nachodiaci sa „oproti“, ale usiluje sa ukázať, že nevyhnutné istým implicitným spôsobom je už prítomné v kontingentnom. Týmto dialektická argumentácia sa dopĺňa a prehĺbuje analektickou. To, čo sa má dokázať, nie je úplne cudzie v predmete dokazovania, ale je v ňom implicitne istým spôsobom už obsiahnuté. Potom dokazovanie sa stáva analektickým procesom výberového zahrňovania a explicitovania toho, čo bolo pôvodne v implicitnom obsiahnutí skryté.

V tomto prístupe je Blondel zajedno napríklad s J. Maréchalovou transcendentálno-tomistickou argumentáciou, v zmysle ktorej objektívne môžeme myslieť a poznávať vlastne preto, lebo v každom súde, pri ktorého základe je existenciálny súd, je implicitne prítomný cieľ našej argumentácie – Boh, ku ktorému všetkým našim myslením a poznávaním ako k poslednému cieľu smerujeme. Teda celý vývoj nášho myslenia v jeho dejinách i u každého jednotlivca je – ak sa uskutočňuje v pozitívnom zmysle – explikáciou existencie Boha z jeho implicitného obsiahnutia v myslení do jeho explicitného a objektívneho vyjadrenia myslením.

Proti všetkým uvedeným argumentom sa namieta, že neodôvodnene prechádzajú od relatívnych prejavov transcencie evidentne skúsenostne zistených v realite sveta i v ľudskom živote k absolutizácii tejto transcencie porozumenej ako transcencia osebe, Boh. Ide tu evidentne o skok v našom uvažovaní, od súcien existujúcich v špecifickej jednote aktu a potencie k samotnému aktu bytia bez akejkoľvek potencie. Ukázalo sa, že tento problém je aj krucálnym problémom apriórneho ontologického argumentu v prospech existencie Boha u sv. Anselma z Canterbury a jeho nasledovníkov. V rámci postulátu úplnej dokonalosti je oprávnené prítomný predikát reálnej existencie, lebo v inom prípade by nešlo o dokonalosť. Takýto postup je úplne logický.²

² Bližšie pozri [2, s. 455 – 456]. Boha možno oprávnené spájať s najvyššou dokonalosťou (proti pochybnosti vyslovene Benyovszkym), veď Bohu ako číremu Aktu nie je vlastná nijaká potencia a teda nijaká nedokonalosť.

Z obsahu toho, čo je absolútne dokonalé, môžeme legitímne usudzovať na jeho existenciu. Vyplyva to zo zásady reálnej diferencie medzi bytím a bytnosťou platnej pre každé reálne súcno. Z nej vyplyva, že v konečnom súcne sa jeho bytie plne neprejavuje v jeho bytnosti, preto aj z obsahu pojmov konečných súcien nemožno usudzovať na ich existenciu. Nie je to však tak v jednom a jedinečnom prípade nekonečného „súcna“, v ktorom dochádza ku koincidencii bytnosti a bytia, t. j. keď bytie sa plne prejavuje v bytnosti a bytnosť je plne obsiahnutá v bytí. V prípade nekonečného „súcna“ možno legitímne usudzovať z jeho absolútnej dokonalosti na jeho absolútnu existenciu. Čím je teda dokonalejšie reálne súcno, tým plnšie a adekvátnejšie vypovedá svojou bytnosťou o svojom bytí, až v prípade nekonečného súcna, v limitnom prípade absolútnej dokonalosti, je táto výpoveď plne adekvátna a absolútna. To môžeme povedať aj tak, že u Boha je jeho bytnosť totožná s jeho bytím, teda bytie a bytnosť Boha sú navzájom konvertabilné. Treba si ešte uvedomiť, že v tomto limitnom prípade koincidencie bytia bytnosti ide už o nekonečné bytie a nekonečnú bytnosť, ktoré nadobúdajú odchodný význam ako v prípade konečného bytia a konečnej bytnosti. Takže v prípade Boha môžeme hovoriť o súcne len neadekvátne, per analogiam.

Záver

Tieto tri naznačené argumentačné línie treba chápať ako jeden líniový zväzok, ktorý konverguje k jednému cieľu: k evidentnému sprítomneniu existencie Boha v našej myslí, ako aj jej emergencie z nej. Preto všetky argumenty v prospech existencie Boha treba chápať v ich jednote a vzájomnom podporovaní, lebo tým sa umocní ich argumentačná sila a presvedčivosť.

Úlohou argumentov v prospech existencie Boha je potvrdiť existenciu Boha vo vedeckom i filozofickom presvedčení, a tým prehĺbiť filozofickú vieru v Boha. Ich úlohou teda vonkoncom nie je nejakým spôsobom nahradiť náboženskú vieru v Boha.

Okrem toho sa plnia nimi aj tieto čiastkové úlohy:

- Nájsť a racionálne usporiadať rozličné svedectvá ľudských myslí i samotnej prírody o existencii Boha.
- Očistiť tvrdenia ľudských myslí o existencii Boha od rozmanitých subjektívnych projekcií, nepresností a deformácií.
- Zostaviť tieto argumenty do syntetického celku, v ktorom sa preukáže ich dialektická spätosť a výsledná presvedčivosť.
- Racionálne ich ospravedlniť, a tak oslobodiť problém existencie Boha od podozrenia z iracionalizmu, mysticizmu a subjektivismu.

Filozofické argumenty v prospech existencie Boha sú nanajvýš potrebné, ba až nevyhnutné, no napriek tomu pre človeka vonkoncom nepostačujú. A to najmä z toho dôvodu, že Boh je pre nás evidentne

nepochopiteľný a skrytý, a pokiaľ sa nám ľuďom neodkryje a nezdelí v zjavení, ostáva pre nás úplne neprístupný.

Všetky vedecké a filozofické argumenty nám totiž: v dostatočnej miere nepribližujú Boha ako živého, plne nás oslovujúceho a neposkytujú nám Boha tak, aby mohol byť ekvivalentný nášmu vlastneniu Boha. Takýto „Boh filozofov“ stále uniká našej existencii a nemôžeme podľa neho zmysluplne žiť. A preto Boh vzhľadom na to, že ho máme skôr vnímať ako subjekt, a nie ako objekt nášho poznania, je ten, ktorý sa sám môže vyjaviť nášmu poznaniu, plnšie sa odkryť a zjaviť pre nás vo svojej nesmiernosti a tajomnosti. A to je cesta, ktorá vedie k náboženskej viere v Boha.

Literatúra

- [1] ANZENBACHER, A.: *Úvod do filozofie*. Praha, Státní pedagogické nakladatelství, 1990.
- [2] BENYOVSZKY, L.: *Úvod do filozofického myšlení*. Praha, Aleš Čeněk, 2007.
- [3] BLONDEL, M.: *La Pensée*, zv. I. Paris, Alcan, 1934.
- [4] BLONDEL, M.: *La Pensée*, zv. II. Paris, Alcan, 1934.
- [5] BLONDEL, M.: *L'Être et les êtres*. Paris, Alcan, 1935.
- [6] BLONDEL, M.: *L'Action II*. Paris, Alcan, 1937.
- [7] CSONTOS, L.: *Základná antropologická línia v encyklike Jána Pavla II*. Trnava, Dobrá kniha, 1996.
- [8] SUTOR, B.: *Politická etika*. Trnava, Dobrá kniha, 1999.

Prof. Ing. Ján Letz, PhD., pôsobí na Filozofickej fakulta TU, kde založil a rozvinul Katedru filozofie. V súčasnosti ako emeritný profesor pôsobí výberovými prednáškami z predmetov Úvod do filozofie, Teória poznania, Metafyzika a ontológia. Filozofická antropológia a Filozofia Transcendencie. Bába najmä v týchto smeroch: otázka jednosti, mnohosti a identity filozofie, princípovo-experienciálne konštituovanie metafyzík, úrovne sebareflexie kresťansky inšpirovanej filozofie, kreačno-evolučná gnozeológia, vzťah medzi vedou a vierou, experienciálno-evolučná a kreačno-evolučná antropológia, teória božsko-stvorenskej koaktivity, koncept kreačno-evolučnej, kenotickej a pneumatickej antropológie, filozofia jednoty osoby a osobnosti, transcendentálno-personalistický koncept slobody.